

(1)

Citová výchova, dílo tisíckrát komentované, avšak patrně nikdy náležitě přečtené, nabízí všechny nástroje nezbytné k sociologické analýze sebe sama:¹⁾ struktura díla, jak ji odhaluje jeho *striktně vnitřní* čtení — totiž struktura společenského prostoru, kde se odvíjí Frédéricův příběh — je totiž i strukturou, v níž se pohyboval sám autor.

(2)

Vzestup sociologie jako *třetí kultura*.
Vzestup sociologie lze oprávněně spatřovat v její scientizaci. Přesto nelze přejít shovívavým úsměvem fakt, že vznikla také v kontextu literatury. Vždyť třeba H. de Balzac, který se ostatně považoval za „doktora sociálních věd“, koncipoval původně své monumentální dílo jako *études sociales*, nebo E. Zola považoval své romány za „praktickou sociologii“. Taková cesta byla ovšem nebezpečná, protože hrozilo, že sociologie nezíská reputaci akademické vědy. Nelze se proto divit, že se upnula především na imitaci přírodních věd. Neobešlo se to bez nesnází, protože byla vystavena množství dotěmňáků.

(3)

Položme si proto otázku, jak zachází sociologie se subjektivním prvkem (jedincem, člověkem, aktérem), který je imanentní součástí sociální reality a zdrojem poznatků o ní. Analytická sociologie ho považuje především za respondenta, což je spíš než bytost mluvící bytost mluvená. Stačí jí, když jeho zkušenost na sebe vezme víceméně předepsanou znakovou podobu, a významy, které se za touto rovinou znaků skrývají, si již troufá odhalovat sama. Soubor těchto znaků vytváří empirický text, který pak má být vysvětlen za použití sociologického jazyka a postupů formulovaných sociálním prostředím a normami samotné sociologie. Jak zdůrazňuje K. Popper, „toto vědecké jednání

(4)

Metonymická redukce vytváří v historických románech vztahy, jež jsou klíčové při psaní sociologické teorie: vztah aktu a aktéra na jedné straně a vztah příčiny a účinku na straně druhé. Tyto metonymické vztahy umožňují zobrazit síly a aktéry, kteří nejsou na první pohled viditelní, kteří mohou existovat v pozadí empirické, pozorovatelné historické reality. Srozumitelnost historických románů a historických dramát předpokládá čtenářovu schopnost myslet prostřednictvím kategorií, které odkazují k tomuto rozdvojenému světu aktérů, sil, vlivů a dopadů. Není tomu jinak ani v případě srozumitelnosti sociologických teorií.

(5)

Jak to velmi důrazně vyjádřil Steven Seidman (1991: 131) ve svém slavném článku „The End of Sociological Theory“: „Sociologickou teorii dnes dělají a spotřebovávají téměř výhradně sociologičtí teoretici.“ Sociologická teorie se stala samostatnou specializací se svými vlastními hierarchiemi, kritérii členství, kariérními dráhami či mechanismy sebeudržování a sebepotvrzování. Kde však neexistuje standardní podoba „práce“, je nezbytné redukovat divergentní a často zcela nespojitelné styly práce či způsoby psaní jinými prostředky, nemá-li se sociologická teorie stát výzkumnou oblastí, v jejímž rámci lze zkoumat cokoli, co je možné nějakým způsobem spojit se široce pojatým zájmem o sociální život (tedy prakticky cokoli) a může v ní působit kdokoli, kdo je ochoten sám sebe za sociologického teoretika označit. (...) Situace, v níž se sociologická teorie ocitá, se zdá – opět – nejistá a nejasná.

(6)

Frédéric chce dědit a nebýt přitom děděn. Chybí mu to, co měšťané nazývají vážnost, ona schopnost být, čím jsme, společenská forma identitárního principu, na níž se výlučně zakládá jednoznačná společenská totožnost. Je neschopen brát sám sebe vážně, předjímat své ztotožnění se společenským bytím, které je mu určeno (například být „nastávajícím“ slečny Luisy“; CV 260), a poskytnout tak záruku své budoucí vážnosti. Znevažuje tím vážnost a všechny „rodinné a demokratické ctnosti“.17) Ctnosti těch, kdo jsou ztotožnění s tím, čím jsou, jednají, jak je třeba, a jsou cele v tom, co činí — ať jsou „měšťáci“ či „socialisté“.